

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Honderd jaren; een eeuw staatkundige vormgeving in Nederland

Cramer, N.

Citation

Cramer, N. (1982). Boekbespreking van: Honderd jaren; een eeuw staatkundige vormgeving in Nederland. *Acta Politica*, 17: 1982(2), 292-294. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3452299>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3452299>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

wil – zich daaraan schuldig lijkt te voelen.

Ook het stuk van de fysicus Casimir, over moderne techniek, is typerend voor de auteur, luchtig maar zeer erudiet, en boeiend als alles wat Casimir heeft te zeggen. Toch zou een gerichtere vraagstelling wellicht méér hebben opgeleverd dan dit uiteindelijk wat inventariserend relaas.

Kooy, over seksualiteit, is eveneens op zijn vakgebied en toont dit met veel verve aan; zijn stuk zal echter weinig nieuws brengen voor wie de vele publikaties van deze Wageningse socioloog enigszins heeft gevolgd.

De beste stukken zijn naar mijn mening die van Daudt en Van de Kaa. Zij zijn de enigen die getracht hebben een concrete vraag te beantwoorden. Merkwaaardigerwijs zijn hun probleemstellingen verwant in die zin dat zij beiden, onder meer, een poging doen Lijpharts bekende democratiemodel te toetsen. Daudt concentreert zich op de stabiliteit van het partijpolitieke patroon in het Nederland van de laatste eeuw; Van de Kaa confronteert Lijphart en Hofstee aan de hand van een demografische analyse. Vooral het stuk van Daudt, die zich de behandeling van een nogal krachtig uitgemolken onderwerp als opgave stelde, komt tot enkele intrigerende uitspraken over de Nederlandse politiek (zo op p. 195).

Komen we tot een eindoordeel dan moeten we helaas vaststellen dat de redactie, die zich blijkens het *Ten geleide* opzettelijk terughoudend heeft opgesteld, in feite door een te grote gemakzucht de kans heeft laten lopen een boeiender bundel bijeen te krijgen. Een uitdagender vraagstelling zou wellicht uitdagender antwoorden hebben gekregen, want aan kennis van zaken en onafhankelijkheid ontbreekt het geen van de auteurs. Een enkele keer is er het begin van een gedurfde stellingname, bijvoorbeeld waar Duijker een aantal 'progressieve' geloofsartikelen behoedzaam op de hak neemt, of waar Groenman – belast met de onmogelijke opdracht tot het verschaffen van een 'toekomstperspectief' – de consequenties overweegt van het zoveel hogere geboortecijfer van de leden van de ethnische minderheden in ons land (p. 301 v.). Maar de vlammetjes doven vóór ze zijn aangeblazen en licht gaan geven.

Wat de redactie evenzeer onvoldoende heeft beseft is het resultaat van een dergelijke opdracht aan vakexperts: vrijwel iedereen heeft – desgevraagd – uitsluitend zijn eigen terrein verkend. En dat terwijl Hofstee in het *Ten geleide* nu juist ten tonele wordt gevoerd als een levenslang ijveraar voor interdisciplinaire samenwerking. Dit is dan onze troost: wie zich vergeefs afvraagt voor wie een dergelijk mengelmoes van artikelen dan wel is geschreven, kan er zeker van zijn dat er in zijn persoon tenminste één ideale lezer is, in staat de vele vakmatige inzichten vruchtdragend te verbinden.

J. A. A. van Doorn

P. J. Oud, J. Bosmans, **Honderd Jaren; een eeuw staatkundige vormgeving in Nederland**, 7e herziene druk, Assen: Van Gorcum, 1980.

Zijn gedwongen ambteloosheid tijdens de Duitse bezetting heeft Oud aangewend om het Nederlands staatsrecht en de parlementaire geschiedenis te beschrijven. Na het bombardement op, en de overgave van Rotterdam, moest burgemeester Oud van de anti-democraten nog zoveel beledigende behandelingen als door hen verachte vrijmetselaar ondergaan, dat het ontslag door rijkscommissaris Seyss Inquart als een

soort opluchting kwam. Hij trok zich in zijn studeerkamer terug; althans duidelijke verzetsactiviteit zijn van hem niet bekend geworden. Hij is deswege ook wel gecritiseerd. Maar zijn pen was wel zo produktief. Hij beschreef *Het constitutioneel recht van het koninkrijk der Nederlanden* (in twee delen) en behandelde in zes delen *Het jongste verleden* de parlementaire periode 1918-1940, waarin hij zelf als kamerlid en minister een vooraanstaande rol had gespeeld. Toen er daarna nog tijd 'overbleef' vatte hij de parlementaire geschiedenis over de periode 1840-1940 samen in een beknopt overzicht 'Honderd Jaren', waarvan inmiddels een zevende druk door dr. J. Bosmans is bewerkt en aangevuld.

Dit laatste werk is vooral als leerboek gebruikt, alhoewel het de vraag is of het ook als zodanig geschreven werd. Oud had er in bezettingstijd een zekere propagandistische bedoeling mee. Naarmate de bevrijding naderde werden in allerlei illegale geschriften vernieuwingen bepleit, welke Oud het gevoel gaven dat de schrijvers niet zo bijster goed op de hoogte waren van het verleden. Van de noodzaak tot hervormingen was ook hij wel overtuigd. Maar naar zijn opvatting kon dit slechts met vrucht geschieden door diegenen voor wie het verleden geen gesloten boek was. In zekere zin waren de 'Honderd Jaren' dus niet vrij van enige nostalgie. Het zal duidelijk zijn dat een dergelijke opzet een bewerker, die bijna 40 – niet onbewogen – jaren zo'n boek moet herzien en aanvullen voor een zware opgave stelt. Oud, die zich na de bevrijding met de VVD in behoudende richting ontwikkelde, zou veel van de vernieuwingen die zich na zijn dood in het Nederlands zuilen-bestel in de tumultueuze periode na 1968 hebben voorgedaan, ongerijmd hebben gevonden.

Zo bezien verdient dr. Bosmans lof voor de wijze waarop hij de Honderd Jaren enerzijds meer op een leerboek deed gelijken en het anderzijds in amper 100 pagina's aanvulde met een redelijk helder overzicht van de moeilijk grijpbare periode na 1945. Hij bereikte dit resultaat met betrekkelijk kleine ingrepen. Het oorspronkelijke, vooroorlogse gedeelte maakte hij voor studenten beter toegankelijk door die hoofdstukken in paragrafen onder te verdelen met als belangrijkste uitgangspunt: de chronologie der optredende kabinetten. Naar mijn smaak had hij hierbij wat meer operaties mogen verrichten. Oud heeft niet verbloed dat dit boek een compilatie was uit de hem bekende literatuur. De verdienste van het boek lag voornamelijk in de meeslepende vaardigheid waarmee een beeld werd geschapen. Er zijn echter sedertdien heel wat parlementaire navorsingen verschenen, die op bepaalde episodes een nieuw licht wierpen. Bovendien: ook Oud was een kind van zijn tijd. In de bezettingsjaren mag zijn vrijzinnig democratische visie op de koloniale geschiedenis niet de minst-verlichte in Nederland zijn geweest; zijn na-oorlogs conflict met Stikker over Nieuw-Guinea toonde aan, hoezeer hij nadien in het conservatieve vaarwater was terecht gekomen. Zijn leven was ook te hecht met het traditionele zuilen-bestel verweven, om dit zo helder te analyseren als na hem Lijphart vermocht. Bosmans maakt wel toespelingen op diens studie (pag. 372), maar neemt deze merkwaaardigerwijze niet in zijn literatuur-suggesties op.

Als men in aanmerking neemt hoe weinig pagina's Bosmans voor de na-oorlogse periode ter beschikking stonden, dan mag worden vastgesteld dat hij met die ruimte knap heeft gewoerd. Ik heb met de recensie van dit boek gewacht om er eerst onderwijservaringen mee te kunnen opdoen. Welnu, het resultaat was boven verwachting. En kan een bewerker een mooier compliment incasseren?

Natuurlijk, er vallen bij zo'n beknopte samenvatting punten weg, die een docent graag uitvoeriger zag behandeld, zoals de Europese eenwording, de NAVO, de industrialisatie en de kernenergie. Iets te makkelijk wordt de voorstelling gewekt dat

in de PvdA alles gebeurde wat vader Drees wilde. Worden communisten niet te zeer als slachtoffers van een koude oorlogsmentaliteit afgetekend? Zou wie zoveel bevrijdings-goodwill zo snel wist te vernietigen daarvoor ook zelf niet medeverantwoordelijk gesteld kunnen worden? Namen als Wagenaar en Gortzak vindt men niet.

In de snelheid van het betoog vallen ook wel eens hiaten, die bij een volgende druk correctie behoeven. Bij de verklaring van de uitroeping van de Republiek Indonesia mis ik bijvoorbeeld een verwijzing naar de betekenis van de atoombommen voor de onverwachts snelle capitulatie van Japan. En werd Van der Goes van Naters als fractieleider zo definitief door Burger opgevolgd of zat daartussen niet nog een episode-Donker? Een naam die men met die van Meyers met enige bevreemding in dit boek mist. Ook de verwarring in de ARP na het aftreden van Schouten toen de leidersmantel tussen het driemanschap Zijlstra, Bruins Slot en Berghuis verdeeld moest worden, komt er wat bekaaid af. De slijtageslag ten tijde van de 'polarisatie' had met iets meer tragiek getoonzet kunnen zijn.

Afgezien van dergelijke scheutjes kritiek brengen wij dr. Bosmans gaarne dank voor het beter begrip dat hij studenten in de parlementaire geschiedenis heeft bijgebracht.

N. Cramer

W. Derksen, *Tussen loopbaan en carrière: het burgemeestersambt in Nederland*, 's-Gravenhage: VUGA, 1980, 269 p.

'Elke volwassen vereniging kiest zijn eigen voorzitter; de gemeenteraad zou hierop in het algemeen geen uitzondering behoeven te maken' zei Troostwijk eens (*Handelingen Eerste Kamer*, zitting 1968-1969, p. 348). De praktijk in Nederland is een andere. Burgemeesters worden, zoals bekend, benoemd. Benoeming en bevordering vormen voor de burgemeester als voor elke ambtelijke functionaris kernpunten in zijn bestaan. Niet de wisselvalligheden van het politieke leven, de veranderde voorkeuren van de kiezers bepalen zijn carrière, maar de rustige procedures, de uitvoerige rapporten, de evenwichtige beoordelingen door de commissaris der Koningin of de minister van Binnenlandse Zaken. Voor wie wil nagaan of deze tegenstelling niet wat al te geforceerd is, kan te rade gaan bij de studie van Derksen, een studie die als academisch proefschrift heeft gediend.

De probleemstelling van de studie luidt: welke factoren zijn van invloed op de snelheid van de burgemeesterscarrière? (p. 13). Aan deze probleemstelling ligt een onderscheid ten grondslag tussen de begrippen *carrière* en *loopbaan*. Het begrip loopbaan geeft in de visie van de auteur een horizontaal of temporeel element aan: de posities die door iemand gedurende zijn leven zijn bekleed. Het begrip carrière duidt op het verticale element, de sociale stijging of daling (p. 11).

Op de probleemstelling brengt de auteur twee nuanceringsen aan. In de eerste plaats blijkt de zinsnede '... van invloed op ...' gelezen te moeten worden als '... correleren met ...'. In de tweede plaats kan de auteur geen garantie bieden dat in het onderzoek van de beïnvloedende factoren alle relevante variabelen zijn meegenomen (p. 13).

Als maat voor de carrière van burgemeesters hanteert Derksen het inwonertal

van de door hen gediende gemeenten (p. 19). De onderzoekspopulatie wordt gevormd door alle burgemeesters die in de periode 1 januari 1948 tot en met 30 juni 1978 voor het eerst zijn benoemd (p. 25): in totaal 972 van dergelijke functionarissen. Hun eventuele carrière wordt gemeten na 8½, 12 en 17½ jaar. Met 64 burgemeesters, geselecteerd aan de hand van een gestratificeerde steekproef heeft hij een uitvoerig interview (p. 30). Voorts sprak Derksen met Commissarissen der Koningin, (oud)ministers van Binnenlandse Zaken en andere bij de benoeming betrokken functionarissen.

Wat de resultaten van de studie aangaat: verreweg de meeste burgemeesters veranderen na hun benoeming nooit meer van baan. Veertig procent van hen die in de periode 1948-1966 zijn benoemd hebben echter in 1978 nog geen promotie gemaakt. Essentieel onderdeel van het carrière maken is het solliciteren naar een openstaande vacature, een procedure die men ook moet volgen als men reeds elders burgemeester is. Een niet onaardig gegeven over deze procedure is, dat het effect van de invloedspogingen van de Tweede Kamer-leden die proberen iemand van hun politieke kleur in een bepaalde gemeente te krijgen uitermate gering is (p. 75). Maar de sollicitanten denken daar heel anders over en schrijven een grote invloed aan de politieke lobby toe (p. 73).

Wat de carrière zelf aangaat, blijkt dat voor een kwart van de geïnterviewden de carrière gebracht heeft wat men er van verwachtte en voor enkelen meer dan dat. Meer dan de helft van de respondenten is echter ontevreden en teleurgesteld over zijn carrière. De auteur merkt op dat, als geheel de teneur van de gesprekken die hij voerde tamelijk somber was. 'In verschillende gesprekken kregen emoties en frustraties de overhand' (p. 108). Met dat oordeel lijkt verband te houden de verkeerde perceptie van de mogelijkheden als doorstroming naar grotere gemeenten alsmede de wijze waarop hun wijze van ambtsuitoefening wordt beoordeeld. Bij de Commissarissen der Koningin ligt de sleutel van hun carrière, dat weten burgemeesters maar al te goed. Maar sommigen denken dat op de provinciehuizen volledige conductestaten worden bijgehouden. Dat is niet juist: de oordelen van de Commissarissen der Koningin blijken voornamelijk gebaseerd op indrukken, informatie van andere provinciale autoriteiten en krantenknipsels (p. 134). Niet alleen de informatiebronnen van de Commissarissen der Koningin zijn niet altijd even solide, ook bij hun beoordelingscriteria ontbreekt het aan duidelijkheid. Op een belangrijke uitzondering na: als een burgemeester met de provincie of in zijn eigen gemeente in conflicten verzeild raakt, kan hij zijn verdere carrière veelal wel vergeten (p. 167 en 194).

Wie maken er dan wel carrière? Kort samengevat zijn dat burgemeesters waarvan de Commissaris van oordeel is dat zij het goed doen (p. 139), die jong als burgemeester zijn begonnen (p. 143), die in de politiek (p. 150), in de V.N.G. of in de Rotary, Lyons of Round Table (p. 159: door de auteur niet verklaard) actief zijn, die het voortouw nemen (p. 183) of die bepaalde beleidstopics goed weten aan te pakken (p. 193).

Gesproken moet worden van een boeiende studie over een beroepsgroep die altijd met een aureool van succes en zelfgenoegzaamheid is omhangen. De werkelijkheid blijkt wat minder fraai te zijn. Het zou de lezer kunnen afschrikken om ooit nog naar het burgemeesterschap te solliciteren. Nu is een boeiende studie niet hetzelfde als een studie die sociaal-wetenschappelijk gezien van belang is. Voldoet de studie van Derksen aan dat criterium? Een paar opmerkingen over die vraag. In de eerste plaats valt op dat nergens in het boek uiteen wordt gezet wat de wetenschappelijke relevantie van de gekozen probleemstelling is. Het onderwerp lijkt 'taken for